

Vrednovanje u mreži suaktera – romani Kristiana Novaka u suvremenom kontekstu

Uvod

Kategoriju književne vrijednosti gotovo je nemoguće precizno definirati. Nema općeprihvaćenih jednoznačnih kriterija prema kojima se određenom djelu priznaje vrijednost ni jasnih standarda ili procesa na temelju kojih ono u određenom vremenskom roku uđe u književni kanon. Od brojnih pristupa razumijevanju same kategorije, koji su se mijenjali tijekom vremena, neosporna je jedino činjenica da se vrednovanje odvija kontinuirano; počinje trenutkom pisanja, kada se izabire tema i način oblikovanja, i zapravo nikad ne završava, odnosno traje dok postoje čitanje i tumačenje. Napisano i oblikovano od autora, književno je djelo oduvijek upućeno drugomu, koji se činom izbora i čitanja uključuje u proces vrednovanja. Slijedom komunikacije s drugim tekstovima, autorima, institucijama i ostalim vrednovateljima formiraju se odnosi, uspostavlja dinamika i na različite načine, ovisno o povijesnom razdoblju, djelo se prepoznaje, čita ili tumači i tako mu se odaje priznanje vrijednosti. Osim čitatelja na proces utječu i drugi posrednici koji uspoređuju i vrednuju pročitano te se, u skladu s važećim standardima određenog povijesnog trenutka, oblikuje popis najvrednijih djela – *kanon*. Iako se temelji na estetskom sudu, književni kanon nije samo estetski fenomen, a premda svjesni politike moći,¹ ideologija, političkih interesa i vrijednosti elitne klase² koje uvjetuju njegovo oblikovanje, ne doživljavamo ga kao isključivo društveni i kulturni konstrukt.

Istraživanje zagonetke opstanka književnih djela u privatnim i institucionalnim bibliotekama ne isključuje svijest o tome da kakvi god mehanizmi i izbori utjecali na to što ćemo čitati, velika većina književnih naslova – po Morettiju (2000: 207) 99,5% – u njima ne uspijeva osigurati svoje mjesto. Iako ne postoji formula koja bi autorima pomogla da tekstem napisanim na određeni način dopru

---

¹ Usp. Protrka 2008: 12.

² “Kanon se oblikuje prema ideologiji, političkim interesima i vrijednostima elitne klase (P. Bourdieu 1993; 2002) koja je opisana kao bijela, muška i europska” (Protrka 2008: 12).

do čitatelja te osigurala prepoznatost i čitanost njihovih djela, neki su u tome uspješniji od drugih. Od klasika čija se vrijednost, odnosno *bezvremena estetska snaga* (usp. Bloom 1994: 29) ili *kontinuirano odjekivanje* (usp. Dimock 1997: 1060) potvrđuje stoljećima možda je intrigantniji uspjeh suvremenih autora, čije potvrđivanje pratimo u realnom vremenu. U suvremenom trenutku hrvatskog književnog polja fenomen uspjeha romana Kristiana Novaka ne može se zaobići – široka prihvaćenost njegovih triju romana, *Črna mati zemla* (2013), *Ciganin, ali najljepši* (2016) i *Slučaj vlastite pogibelji* (2023) prilika je da se pokušaju istražiti preduvjeti, okolnosti ili pak sretan slučaj koji su doveli do potvrde vrijednosti njegovih romana od mahom svih aktera koji u njemu djeluju.

Proučavati mehanizme vrednovanja književnosti u suvremenom trenutku, kao dionici *življene kulture* ovog vremena i prostora (usp. Williams 2006: 41), ne podrazumijeva pretpostavku da će oni pisci čija se vrijednost potvrđuje sada u budućnosti (p)ostati kanonski pisci, tek pokušaj ogoljivanja procesa i mreže odnosa koji su doveli do potvrde njihove vrijednosti. Kratak pregled oblikovanja i razvoja književnog kanona nastavit će se prikazom teorije mreže aktera (*actor-network theory*) Brune Latoura u tumačenju Rite Felski (2019) s ciljem provjere hipoteze doktorskog rada *Mehanizmi književnoga vrednovanja – od akademije do bloga* prema kojoj su književni tekstovi aktivni sudionici vrednovanja. Ispitat će se djelatnost teksta, odnosno sposobnost privlačenja suaktera za stvaranje vremen-skih i prostornih veza te učinak koji ima na čitatelje. Analizom upitnika izrađenih za suvremene vrednovatelje utvrdit će se položaj romana Kristiana Novaka u suvremenom književnom polju te njihova mreža odnosa i utjecaj na vrednovanje književnih djela.

Pregled oblikovanja i razvoja književnog kanona

Pojam *kanon* izveden je iz semitskog korijena *qan*, a označavao je trsku koja raste uspravno (Protrka 2008: 23). Na primjeru Polikletova *Kanona* Jan Gorak (usp. 1991: 9–15) pokazuje da su temelji ideje kanona kao remek-djela koje valja oponašati postavljeni u antičkoj Grčkoj. Dvoznačnost kanona, koji razumijemo kao standard izvrsnosti i popis djela, Gorak (*ibid.*: 23) izvodi iz etimologije samoga termina; iz prvog značenja kanona kao štapa za mjerenje izvedena je ideja standarda, a iz kanona kao popisa izveden je koncept kanonizacije, katoličke prakse prihvaćanja zaslužnih pojedinaca u red svetaca. Pojam *kanon* za označavanje popisa izabranih književnih djela³ prvi je put, i to *katakrestično*⁴ upotrijebio nje-

³ U ovom slučaju – klasičnih grčkih autora.

⁴ Termin uvodi Rudolf Pfeiffer kako bi istaknuo da *kanón* izvorno nikada nije značio popis; tu katakrestičku upotrebu kanona potaknula je biblijska tradicija (usp. Protrka 2008: 25).

mački teoretičar David Ruhnken 1768. i on je ubrzo postao nezamjenjiv iako je uključivao koncepte autoriteta i pravila koji tada nisu bili važni za književni kanon (Harris 1991: 110). Ukidanjem trajnog autorskog prava na kanonska djela koje su do 1774. godine uživale londonske knjižare (usp. Ross 1996: 397, 410) kanon je postao javnim dobrom, a iskustvo čitanja individualna i autonomna aktivnost u kojoj više ne uživaju samo rijetki i privilegirani.

Redefiniranje književnog kanona kao književne umjetnosti, književnosti kakvu danas poznajemo, dio je šireg procesa intelektualnog pomaka koji je sredinom 18. stoljeća, slijedom preoblikovanja poimanja umjetnosti, iznjedrio pojam estetskog, što je na kanon imalo izravne i dalekosežne posljedice (usp. Patey 1988: 19–20, 26). U 18. stoljeću kritika poprima današnje primarno značenje – književna kritika, a glavni su protagonisti nove discipline, koji čitateljstvu nude kritičke osvrtne na najbolja tada dostupna djela, Samuel Johnson, koji kanonizira Shakespeareov opus i uvodi kriterije za vrednovanje književnih djela poput testa vremena, te Matthew Arnold, čiji su kanon, koji je u potpunosti sastavljen od muških pisaca koji su pripadali višoj srednjoj klasi (izuzev Shakespearea), reformirali kritičari sljedećih generacija, poput F. R. Leavisa i T. S. Eliota, uključivanjem spisateljica i autora koji su pripadali različitim društvenim slojevima.

Hrvatski književni kanon oblikuje se tijekom 19. stoljeća, koje je obilježio nacionalni, kulturni i politički pokret hrvatskog narodnog preporoda (1790–1848), prvenstveno usmjeren na nacionalnu integraciju, odnosno “jačanje i promicanje nacionalnog i kulturnog identiteta” (usp. Protrka Štimec 2010: 60). Tijekom razdoblja preporoda institucionalizirani su i književni kanon i književnost; normirani su književni jezik i pismo, pokrenute su prve novine i časopisi, zahvaljujući kojima se razvila književna kritika i proširilo čitateljstvo i utemeljene su gotovo sve važne kulturne institucije; čitaonice, kazališta te gospodarska, znanstvena i druga strukovna društva. Usustavljene književne kanone, koji “daju vjerodostojnost nacionalnoj kulturi” (Protrka Štimec 2015: 99), od 19. stoljeća oblikuje akademski diskurs, sve do druge polovice dvadesetog stoljeća kada na američkim sveučilištima započinje poznata rasprava o kanonu. U brojnim člancima, knjigama i radovima pisanim u razdoblju od 1970-ih do 2000-ih, a osobito 1980-ih, propituje se i potkopava ideja kanona velikih književnih djela kao pojedinačnih iskaza koji imaju trajnu i neupitnu vrijednost. Nov pogled na kanon formira se u kontekstu polarizirajućih kulturnih sukoba (*the Culture Wars*) – skreće se pozornost na proces biranja kao proces isključivanja koji provode određene skupine koje tako ostvaruju svoj interes i manifestiraju moć; na varijabilnost i kontingentnost samog pojma vrijednosti kao fiksne i objektivne kategorije te na važnost društvenih odnosa koji utječu na poimanje i određivanje vrijednosti, a tek se tada počinju uzimati u obzir. Zagovaratelji tzv. zatvorenog kanona brane institucionalizaciju određenih književnih djela kao nužan uvjet čuvanja i prijenosa nacionalnog kulturnog naslijeđa, dok oni koji kanon doživljavaju kao sredstvo osnaživanja nejednakosti i diskriminacije zagovaraju njegovu demokratizaciju i liberalizaciju. Paralelno s ras-

pravom o kanonu dolazi do krize sveučilišta, odnosno krize humanističkih znanosti koje se, pod prividom novih i nužnih imperativa za brzim i vidljivim rezultatima, marginaliziraju i nameću im se promjene koje se vode ekonomskom logikom.

Od pasivnih posrednika do aktivnih arbitara – teorija mreže aktera

Početkom devedesetih godina hrvatsko društvo prolazi kroz društvenu, političku, ekonomsku i kulturnu tranziciju koja rezultira velikim promjenama i novim odnosima u književnom polju. U vremenu koje karakterizira nestalnost, nesigurnost i fleksibilnost oblikuje se specifično tranzicijsko književno polje čije promjene znanost o književnosti nije uspjela pratiti ni analizirati (usp. Duda 2009: 412–413). Roman se pokazao dominantnim žanrom tranzicije i takozvane rekonstrukcije građanskog života u neokapitalističim uvjetima (Duda 2015: 49) te je potvrdio svoju sklonost komercijalnoj i popularnokulturnoj upotrebi (Kolanović 2010: 20). S obzirom na ustanovljenu relativnost suda ukusa, kanonizaciju kao čin društvenog dogovora, kanon kao društveni konstrukt koji oblikuju izvanknjiževni vrijednosni kriteriji te na recepciju književnih tekstova kao mjesta potvrđivanja književne vrijednosti, istraživanje mehanizama vrednovanja u suvremenom hrvatskom književnom polju usmjereno je na utvrđivanje mreže odnosa suvremenih vrednovatelja analizom odgovora na upitnike koji su ispitivali njihove načine djelovanja i osobne stavove. Koristeći se teorijom mreže aktera (*actor-network theory*) sociologa Brune Latoura⁵ u tumačenju Rite Felski (2019), pritom se ispitala hipoteza doktorskog rada *Mehanizmi književnoga vrednovanja – od akademije do bloga* prema kojoj su književni tekstovi aktivni sudionici procesa kanonizacije.

Felski se koristi uvidima teorije mreže aktera za potvrdu modela tekstualne mobilnosti i transhistorijskih veza, književnih tekstova kao neljudskih aktera koji uspostavljaju brojne veze sa svijetom te postkritičkog čitanja koje prikazuje trans-temporalnost tekstova i sukonstitutivnost tekstova i čitatelja (*ibid.*: 275–276). S ciljem da se ukine dihotomija između teksta i konteksta Felski se poziva na Latourovu teoriju i književne tekstove promatra kao “neljudske aktere”⁶ koji putuju kroz vrijeme, a čiji utjecaj ovisi o društvenoj ukorijenjenosti i društvenim vezama koje se stvaraju i održavaju zahvaljujući specifičnim karakteristikama umjetničkih djela koja nikad ne djeluju sama, već u mreži suaktera. Tekstovi traju ne samo zato što imaju odjeka kod određenih čitatelja nego i zbog “strukture propusnosti i evaluacije, selekcije i izostavljanja”, a za opstanak teksta mnogo je važniji broj i duljina mreža saveza, odnosa i prijevoda nego pitanja ideološkog

---

⁵ Latour, Bruno. 2005. *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network Theory*. Oxford: Oxford University Press.

⁶ “Akteur je sve ono što mijenja stanje stvari tako što nešto poduzima” (Felski 2019: 292).

konsenzusa (*ibid.*: 286, 296). Važno je pritom napomenuti kako “akteri mogu postati akterima samo putem veza s drugim fenomenima, kao arbitri i prevoditelji povezani u proširene konstelacije uzroka i posljedica” (*ibid.*: 292), a kako bi preživjeli, odnosno uspostavili veze, umjetnička djela “moraju biti druželjubiva”, odnosno zadobiti i zadržati nečiju naklonost (*ibid.*: 296).

U ovom radu istražiti će se na koji su način romani Kristiana Novaka zadobili i zadržali naklonost suvremenih vrednovatelja te veze koje su uspostavili. Istraživanje nema namjeru dokazivati da široka prihvaćenost njegovih romana potvrđuje njihovu neospornu kvalitetu ili podrazumijeva osigurano mjesto u kanonu u budućnosti. Williams (2006: 43) ističe kako su trajna vrednovanja moguća “tek nakon pedeset godina”, a kulturu dijeli na tri razine; “življenu” – dostupnu dionicima vremena i prostora, “zabilježenu” te “kulturu selektivne tradicije”, koja počinje već tijekom samog razdoblja odabirom vrijednosti koje bivaju posebno istaknute (usp. *ibid.*: 41–42). Selekcija je odraz cjeline ustroja nekog razdoblja, odnosno brojnih vrsta interesa, uključujući i klasne, ali ne podrazumijeva da će spomenute vrijednosti i naglasci poslije nužno biti potvrđeni (*ibid.*: 43). Felski (usp. 2019: 289) ukazuje na sličnosti između teorije mreže aktera i kulturalnih studija u uvjerenju da se tekstovi, ideje i ljudi razdvajaju i spajaju na različite načine i da se njihovi politički učinci ne mogu predvidjeti, no ističe kako se razlikuju po važnosti koja se pridaje kontekstu. Citirajući riječi Lawrencea Grossberga: “U kulturalnim studijima kontekst je sve, a sve je kontekstualno” (*ibid.*: 290), navodi kako se kontekst osnažuje nauštrb teksta i Latourovom idejom neljudskoga aktera želi vratiti fokus na samo umjetničko djelo te ispitati njihov utjecaj na naše izbore: “Naravno, sirenski zov ‘Gospođe Dalloway’ ili pjesme ‘Brown-Eyed Girl’ ne odjekuje u vakuumu; nijedno objašnjenje njihove privlačnosti ne može zaobići srednjoškolsku ekipu koja vas je uvjerala da je Van Morrison glazbeni genij, roditelje koji su toliko svesrdno hvalili vaše zadaće u drugom osnovne da vas je to potaklo da upišete fakultet, diskurz časopisa ‘Critical Inquiry’ i ‘Rolling Stone’ koji vam je ponudio jezik pomoću kojega možete izraziti i opravdati svoju opsesiju. No što točno dobivamo ako ogolimo broj čimbenika i utjecaja koji u tom sudjeluju, ako u ime neke krajnje redukcije osnažimo ‘kontekst’ nauštrb ‘teksta’? Zašto moramo umanjiti ulogu umjetničkih djela da bismo osigurali njihovo preživljavanje? Zašto da zanemarimo načine na koje se ta djela uvlače u naša srca i umove, kao i njihovu umješnost generiranja simpatija?” (*ibid.*: 291).

Poput Felski, koja ističe djelatnost teksta (*ibid.*: 294, 306), Williams ističe i djelatnost naših izbora: “Što je veća djelatna povezanost nekog kulturnog djela s čitavim ustrojem u sklopu kojeg je nastalo ili sa suvremenim ustrojem u čijem sklopu ga se koristi, to ćemo jasnije uvidjeti njegovu istinsku vrijednost... Svaka sastavnica koju analiziramo bit će u tom smislu djelatna: promatrana u stvarnim odnosima i na mnogim različitim razinama. Tijekom opisivanja tih odnosa pojaviti će se pravi kulturni proces” (Williams 2006: 44). Istraživanjem vrednovanja roma-

na Kristiana Novaka u suvremenom kontekstu istražiti će se djelatnost teksta i djelatnost izbora suvremenih vrednovatelja te pritom, možda, i otkriti kulturni proces.

Angažman pomagača – potvrđenost romana Kristiana Novaka od suvremenih vrednovatelja

Kristian Novak, hrvatski književnik i jezikoslovac te profesor na Odsjeku za germanistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, objavio je ukupno četiri romana: *Obješeni* (2005), *Črna mati zemla* (2013), *Ciganin, ali najljepši* (2016) i *Slučaj vlastite pogibelji* (2023). Za roman *Črna mati zemla* nagrađen je tportalovom nagradom za roman 2014. godine; za roman *Ciganin, ali najljepši* istoimenom nagradom 2017. godine te nagradama *Fran Galović* (2017) i *Ksaver Šandor Gjal-ski* (2017), a za roman *Slučaj vlastite pogibelji* nagrađen je nagradom *Ksaver Šandor Gjal-ski* (2024), nagradom *Fric* za najbolju knjigu fikcijske proze (2024), nagradom *Vladimir Nazor* (2024) te nagradom *Meša Selimović* za najbolji roman objavljen 2023. godine na govornom prostoru Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske i Srbije. U travnju 2017. godine praižvedena je predstava *Črna mati zemla* prema istoimenom romanu u Zagrebačkom kazalištu mladih te je osvojila niz nagrada. U prosincu 2017. u zagrebačkom HNK-u praižvedena je i predstava *Ciganin, ali najljepši* prema istoimenom romanu, a u okviru K-HNK koprodukcije HNK-a Ivana pl. Zajca i HNK-a u Varaždinu u listopadu 2023. praižvedena je predstava prema romanu *Slučaj vlastite pogibelji*, desetak dana nakon što je roman objavljen.

Godine 2015. Novak je prodao prava za tri romana produkcijskoj kući Antitalent. Iako je snimanje filma prema romanu *Črna mati zemla* gotovo realizirano (snimljen je kratkometražni film *Kazneni udarac* 2021, redatelj i scenarist Rok Biček), na novoj ekranizaciji dugometražnog filma radi Nebojša Slijepčević. U planu su i serije prema romanima *Ciganin, ali najljepši* i *Slučaj vlastite pogibelji*. Kako bi se ispitala djelatnost književnih tekstova prema teoriji mreže aktera, koja za preduvjet ima povezanost u raznoliku mrežu međusobno ovisnih suaktera, analiziralo se djelovanje različitih suvremenih vrednovatelja, tj. *pomagača* te načini na koje su povezani:

Djela koja proučavamo i poučavamo (...) nikad ne bi došla do nas da nije bilo angažmana bezbrojnih pomagača: izdavača, oglašivača, kritičara, žirija za nagrade, kritika, usmenih preporuka, silabusa, udžbenika i antologija, promjenjivih ukusa i akademskog idioma, i naposljetku nas samih i naših studenata, naših vlastitih strasti i preferencija. (...) Kad ih ne bismo kupovali, čitali, kritizirali i poučavali, djela kojima se divimo kopnjela bi u limbu i zauvijek bi bila nevidljiva i nemoćna. (Felski 2019: 303–304)

Upitnici s pitanjima zatvorenog, poluzatvorenog i otvorenog tipa poslani su na e-adrese ili dijeljeni na komunikacijskim platformama (Teams, Whatsapp, Facebook, Instagram) s ciljem što većeg doseg a ispitanika čije je djelovanje prepoznato kao *vrednovateljsko* u suvremenom kontekstu; čitatelja, književnih blogera, književnih kritičara, nagrada, nakladnika, Knjižnica grada Zagreba,⁷ sveučilišnih profesora, urednika portala i televizijskih emisija te političkih aktera – Ministarstva kulture i medija i Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih. Do trenutka zaključenja rada upitnik namijenjen čitateljima ispunila su 73 ispitanika; 27% muškaraca i 73% žena; od kojih 38% pripada dobnoj skupini 30–39 godina, 29% skupini 40–49 godina, 14% skupini 20–29 godina, 14% skupini 50–59 godina, a 5% ispitanika u trenutku ispunjavanja upitnika imalo je više od 60 godina; 48% završilo je sveučilišni diplomski studij, 7% poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studij te 5% poslijediplomski specijalistički studij. Ostali broj ispitanika podjednako je raspoređen na drugim razinama stečenog obrazovanja. Deset ispitanika ispunilo je upitnik namijenjen književnim blogerima; 90% žena, 10% muškaraca; od kojih 40% pripada dobnoj skupini 30–39 godina, 50% skupini 40–49 i 10% skupini 60+ godina; 80% ispitanika završilo je diplomski studij, 10% prijediplomski stručni studij, a 10% gimnazijsko srednjoškolsko obrazovanje. Dvije ispitanice koje pripadaju dobnoj skupini 50–59 godina i imaju završen diplomski studij ispunile su upitnik namijenjen književnim kritičarima. Jedna ispitanica koja pripada dobnoj skupini 40–49 godina i ima završen poslijediplomski sveučilišni doktorski studij ispunila je upitnik namijenjen povjerenstvima koja dodjeljuju književne nagrade. Četiri ispitanika ispunila su upitnik namijenjen nakladnicima – 75% muškaraca, 25% žena; od kojih 50% pripada dobnoj skupini 30–39 godina, 25% skupini 50–59 godina te 25% skupini 60+; 100% ispitanika završilo je diplomski studij. Isti broj ispitanika (4) ispunio je upitnik namijenjen knjižničarima Knjižnica grada Zagreba – 25% muškaraca, 75% žena; od kojih 50% pripada dobnoj skupini 30–39 godina te 50% skupini 40–49 godina; 100% ispitanika završilo je diplomski studij.

Upitnik namijenjen sveučilišnim profesorima ispunila su četiri ispitanika; 25% muškaraca, 75% žena; od kojih 75% pripada dobnoj skupini 40–49 godina te 25% skupini 30–39 godina. Dvije ispitanice koje pripadaju dobnoj skupini 50–59 godina i imaju završen diplomski studij ispunile su upitnik namijenjen televizijskim urednicima. Upitnik namijenjen zaposlenicima Ministarstva kulture i medija ispunila je jedna ispitanica koja pripada dobnoj skupini 50–59 godina i završila je poslijediplomski sveučilišni doktorski studij, a do zaključenja teksta nije zaprimljen odgovor na upitnik namijenjen djelatnicima Ministarstva znanosti, obra-

---

⁷ U istraživanje su uključene Knjižnice grada Zagreba zbog uspostavljene suradnje s Matičnom i razvojnom službom Knjižnica grada Zagreba i dostupnosti podataka. U opsežnije istraživanje svakako treba uključiti mrežu narodnih knjižnica.

zovanja i mladih. Budući da od 2019. godine Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih ne nudi prošireni popis lektirnih naslova i izbor naslova u osnovnim i srednjim školama prepušta nastavnicima hrvatskog jezika (od 10 naslova godišnje obvezna su dva, jedan je naslov izborni), koji književna djela uključuju u lektiru u dogovoru s kolegama i školskim knjižničarima, nastavnici hrvatskog jezika i školski knjižničari uključeni su u istraživanje. Deset ispitanica ispunilo je upitnik namijenjen nastavnicima hrvatskog jezika – 57% pripada dobnoj skupini 30–39 godina te po 14% skupini 20–29 godina, 40–49 i 50–59 godina; 90% ispitanica završilo je diplomski studij, 10% poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studij; 80% radi u osnovnoj, a 20% u srednjoj školi. Trinaest ispitanika ispunilo je upitnik za školske knjižničare – 92,3% žena i 7,7% muškaraca; od kojih 56% pripada dobnoj skupini 50–59 godina, 22% skupini 30–39 godina te po 11% skupini 40–49 i 60+ godina, 100% ispitanika završilo je diplomski studij, 12 radi u osnovnoj, a 1 u srednjoj školi.

Upitnici su podijeljeni na dva dijela; u prvom se dijelu ispituje profesionalno djelovanje ispitanika, a u drugom dijelu njihovi osobni stavovi. Prvi dio upitnika, posebno sastavljen za svaku kategoriju vrednovatelja, ispituje način odabira književnih naslova za čitanje, predstavljanje na festivalima ili u inozemstvu, objave na društvenim mrežama, pisanje književne kritike, prijevod na hrvatski jezik ili objavu, uvrštavanje u lektiru, televizijsku emisiju ili dodjelu sredstava ili nagradu; okvir iz kojega se crpe kriteriji za izbor i vrednovanje kao i druge vrednovatelje, razne utjecaje na izbor i ocjenu književnih djela te povezanost s drugim vrednovateljima. U drugom dijelu upitnika, koji je mahom jednak za sve vrednovatelje, analiziraju se ciljevi djelovanja, odnosi mreže vrednovatelja, doživljaji književnog kanona i vrednovanja te učinci književnih tekstova, a ponavlja se pitanje o načelima vrednovanja kako bi se utvrdilo postoje li razlike u odgovorima ovisno o tome odgovara li ispitanik iz perspektive profesionalnog djelovanja ili izražava osobni stav. Budući da upitnik namijenjen čitateljima ispituje njihove osobne stavove, a djelovanje književnih blogera na društvenim mrežama u potpunosti ih reflektira, njima je motivirano i slobodno se provode, upitnik za te dvije skupine vrednovatelja nije bio podijeljen u dva dijela.

Analiza upitnika u ovom radu ograničit će se na pitanja koja omogućuju uvid u učinak, odnosno djelatnost književnih naslova i njihovu sposobnost privlačenja suaktera za stvaranje vremenskih i prostornih veza, položaj romana Kristiana Novaka u suvremenom književnom polju, mrežu odnosa vrednovatelja te utjecaj na vrednovanje književnih djela. Odgovori na pitanje 1. *Koja je knjiga u posljednje vrijeme na Vas ostavila najsnažniji dojam? Možete li objasniti zašto?* pružit će uvid u učinak teksta na razne profile vrednovatelja, a odgovori na pitanje 2. *Navedite 5 prozних naslova koje smatrate najvrednijima u suvremenoj hrvatskoj književnosti. pokazati jesu li i u kojoj mjeri zastupljeni romani Kristiana Novaka.* Analiza odgovora na pitanje: 3. *Preporučujete li knjige koje na Vas ostave snažan dojam? Ako da, komu?* te 4. rangiranje vrednovatelja po važnosti pružit će uvid u veze među

različitim vrednovateljima i sliku njihove mreže u suvremenom trenutku, a 5. označavanje kriterija za procjenu vrijednih književnih djela u njihova načela vrednovanja. Istraživanje su upotrijebili i podaci Matične službe Knjižnica grada Zagreba o najviše posuđivanim književnim naslovima od 2013. do 2018. godine.

Pregled istraživanja

Analiza i usporedba odgovora na navedena pitanja omogućili su nekoliko zaključaka. Primjetne su razlike u pristupu književnom vrednovanju ovisno o profesionalnom djelovanju, odnosno funkciji određenog vrednovatelja unutar književnog polja. Jasno je to navela knjižničarka I. G. u objašnjenju rangiranja kriterija prema kojima se određuje vrijednost književnoga djela, upozoravajući pritom na razliku pristupa književnom tekstu koju nužno uvjetuje profesionalna uloga: “Kriteriji kojima se procjenjuje književna vrijednost (...) tekstova nisu univerzalni i ovise o tome koja struka pridaje vrijednost tekstu. Na primjer, knjižničar ne može postupati isključivo kao književni kritičar (iako će moći uočiti i takvu vrstu vrijednosti nekog književnog teksta), koji će vrijednost teksta tražiti možda više u inovativnosti ili kompleksnosti djela, dok je za čitatelja svakako bitnija snaga doživljaja, to je ono što nakon čitanja ostaje u čitatelju bez obzira na to je li djelo kompleksno ili posve jednostavno. Jedinstvenost pak nečijeg stila može predstavljati i prepreku u percepciji djela i biti smatrana nepristupačnom od strane većine čitatelja, mnogo je faktora tu u igri.”

Navedeni odgovor daje do znanja da vrednovatelji zauzimaju određene zadane vrednovateljske uloge, koje podrazumijevaju obveze i odgovornosti, i da se radi o svjesnom izboru. U skladu s pedagoškim djelovanjem, odnosno radom s korisnicima, sveučilišni profesori,⁸ školski knjižničari,⁹ nastavnici hrvatskog jezika¹⁰ te knjižničari Knjižnica grada Zagreba¹¹ najvažnijim odlikama književnoga naslova smatraju *temu koja potiče na raspravu* i *univerzalnost obraćanja*. U drugom dijelu upitnika, u kojem izražavaju osobni stav, jednaku važnost pridaju i ostalim odlikama književnoga djela. Urednice i voditeljice televizijskih emisija o književnosti također kao najvažnije karakteristike ističu *univerzalnost obraćanja*, što ukazuje na sklonost biranju onih naslova koji će potaknuti komunikaciju sa što širom skupinom gledatelja.

Analizom se utvrđuje i da prilikom označavanja kriterija prema kojima se procjenjuje vrijednost književnih tekstova profesionalni čitatelji – npr. naklad-

---

⁸ 1. izbor 50% ispitanika.

⁹ 1. izbor 23% ispitanika.

¹⁰ 1. izbor 50% ispitanika.

¹¹ 1. izbor 50% ispitanika.

nici,¹² književni kritičari i urednici¹³ – najvažnijima smatraju *inovativnost / jedinstvenost stila pisanja*, dok neprofesionalni čitatelji¹⁴ – čitatelji¹⁵ i književni blogeri¹⁶ – na prvo mjesto stavljaju *snagu doživljaja*. Neprofesionalne čitatelje, neopterećene obvezama i odgovornostima profesionalnih uloga, na čitanje motiviraju emocije i užitak, želja za učenjem i znatiželja, a na pročitano djelo reagiraju instinktivno, neposredno i brzo. Profesionalna uloga kod nekih ispitanika snažno utječe i na sam proces čitanja, odnosno na dojam koji na njih ostavlja pročitano djelo. Školski knjižničari u odgovorima na navedeno pitanje pokazuju da i u ulozi čitatelja teško napuštaju zadanu profesionalnu ulogu i djelo promatraju na osnovi prikladnosti za uvrštavanje u lektiru, a pamte dojam koji na njih ostavljaju ona djela koja imaju poučan i poželjan učinak. Književnim naslovima na sličan način pristupaju i nastavnici hrvatskog jezika te kao posebno dojmljiva navode djela koja se odlikuju pristupačnošću djeci i mladima, poučnošću i poticanjem empatije.

Osim konkretnih novih znanja, što navodi deset čitatelja, neočekivana saznanja, upečatljive slike, užitak čitanja, prikovanost za knjigu, slojevitost i svevremenost samo su neki od termina kojima čitatelji izražavaju svoje iskustvo čitanja određenih naslova. Da učinak pročitano djela može biti i preintenzivan, navodi čitateljica M. Š. koja je određeni naslov morala odlagati i čitati dozirano, u etapama, dok knjižničarka I. G. ističe zaintrigiranost i frustraciju tekстом čiju zagonetku ne uspijeva riješiti mjesecima nakon čitanja. Iz odgovora o preporukama književnih naslova vidljiva je i povezanost vrednovatelja: književni blogeri, koji se međusobno prate i podupiru, najviše vjeruju preporukama drugih književnih blogera, knjižničari Knjižnica grada Zagreba (za razliku od ostalih ispitanika) književne naslove u najvećoj mjeri preporučuju kolegama, a sveučilišni profesori u procjeni vrijednosti književnih djela najskloniji su vjerovati književnim kritičarima i kolegama.

Na pitanje da rangiraju vrednovatelje koji djeluju u suvremenom trenutku ispitanici su u najvećoj mjeri najvažnijima označili čitatelje, medije i društvene mreže te književne nagrade. Profesionalni čitatelji kao važne vrednovatelje ističu i književnu kritiku, nakladnike i institucije. Na pitanje *Navedite 5 proznih naslova koje smatrate najvrednijima u suvremenoj hrvatskoj književnosti* romani Kristiana

---

¹² 1. izbor 75% ispitanika.

¹³ 1. izbor 100% ispitanika.

¹⁴ Iako rast broja i učestalosti planiranih objava, plaćenih suradnji i angažmana te sve češće uključivanje u promocije književnih naslova od nakladničkih kuća književnim blogerima omogućuje da svoj hobi pretvore u posao, njihova usmjerenost na komunikaciju s pratiteljima te sloboda da izaberu naslove o kojima žele pisati isključivo afirmativno, jer ih pozicija *nepovlaštenih običnih čitatelja* (Škopljanac 2014: 26) ne obvezuje da se kritički referiraju na književnu produkciju, izdavačke i kulturne politike, pa ni na samo književno djelo, smještaju ih u kategoriju neprofesionalnih čitatelja.

¹⁵ 1. izbor 39,4% ispitanika.

¹⁶ 1. izbor 70% ispitanika.

Novaka u određenom su postotku navedeni u svim skupinama vrednovatelja koji su sudjelovali u istraživanju: 39,72% čitatelja,¹⁷ 38,46% školskih knjižničara,¹⁸ 80% nastavnika hrvatskog jezika,¹⁹ 50% književnih blogera,²⁰ 100% knjižničara Knjižnica grada Zagreba,²¹ 50% sveučilišnih profesora,²² 50% nakladnika,²³ 100% književnih kritičara,²⁴ 50% televizijskih urednika²⁵.

U sklopu istraživanja od Matične službe Knjižnica grada Zagreba zatražio se popis najviše posuđivanih književnih naslova u razdoblju od 2013. do 2018. godine kako bi se utvrdila čitanost romana Kristiana Novaka u petogodišnjem razdoblju od godine objave romana *Črna mati zemla*. Popis je uključivao 10 naslova koji su bili posuđeni u najvećem broju primjeraka tijekom 12 mjeseci od 2013. do 2018. godine. Na popisu najviše posuđivanih naslova u Knjižnicama grada Zagreba romani *Ciganin, ali najljepši* te *Črna mati zemla* pojavljuju se gotovo istovremeno; *Ciganin, ali najljepši* kao 10. najviše posuđivan naslov u prosincu 2016. (72 posuđena primjerka) te *Črna mati zemla* kao 10. najviše posuđivan naslov u siječnju 2017. (76 posuđenih primjeraka). Od toga trenutka navedeni romani nalaze se na popisu najviše posuđivanih naslova svakog mjeseca do kraja istraživanog razdoblja. Njihova popularnost kontinuirano raste, pa već od travnja 2017. postaju 2. i 3. najviše posuđivani naslovi (117 i 100 posuđenih naslova), a od srpnja 2017. do prosinca 2018. godine nalaze se pri samom vrhu najviše posuđivanih naslova. Roman *Črna mati zemla* bio je najviše posuđivan naslov u svibnju i lipnju 2017, a roman *Ciganin, ali najljepši* korisnici Knjižnica grada Zagreba posuđivali su u najvećem broju primjeraka od srpnja 2017. do prosinca 2018. Najveći broj posuđenih primjeraka romana iznosio je 267, i to u siječnju 2018. godine.

Iz podataka se može zaključiti da jedna književna nagrada (tportalova nagrada za najbolji roman dodijeljena 2014. godine) nije imala značajan utjecaj na čitanost – kontinuiran i izražen rast broja posuđenih primjeraka primjetan je krajem 2016. i početkom 2017. godine, i to kao rezultat više međusobno povezanih dionika – objave romana *Ciganin, ali najljepši* (2016), praižvedbi predstava *Črna mati zemla* i *Ciganin, ali najljepši* u travnju i prosincu 2017. godine te druge književne nagrade – tportalove nagrade za najbolji roman dodijeljene 2017. godine.

---

¹⁷ *Ciganin, ali najljepši* (17), *Črna mati zemla* (15), *Slučaj vlastite pogibelji* (1).

¹⁸ *Ciganin, ali najljepši* (4), *Črna mati zemla* (4), *Slučaj vlastite pogibelji* (2); školska knjižničarka A. N. navela je cijeli njegov opus, a školska knjižničarka N., koja radi u srednjoj školi, smatra da bi Novakovi romani trebali biti uključeni u lektiru.

¹⁹ *Črna mati zemla* (5), *Ciganin, ali najljepši* (4), *Slučaj vlastite pogibelji* (1); jedan ispitanik navodi cijeli Novakov opus.

²⁰ *Ciganin, ali najljepši* (3), *Črna mati zemla* (2), *Slučaj vlastite pogibelji* (1).

²¹ *Črna mati zemla* (1), *Ciganin, ali najljepši* (1), *Slučaj vlastite pogibelji* (2).

²² *Ciganin, ali najljepši* (2).

²³ *Črna mati zemla* (2), *Ciganin, ali najljepši* (1).

²⁴ *Črna mati zemla* (1), *Ciganin, ali najljepši* (1).

²⁵ *Črna mati zemla* (1).

Zaključak

Procjena vrijednosti književnog djela subjektivan je i osoban proces. Razmjena iskustava i mišljenja o djelima koja su na nas ostavila snažan dojam komunikacija je u kojoj posebno uživamo i prirodan nastavak procesa vrednovanja započetog samim čitanjem. Motivirani snagom teksta, u odnosu s drugima zaokružujemo recepciju. Preporučeni od prijatelja, obitelji ili kolega, medija, nagrada, kritika, blogova, mrežnih stranica ili kao rezultat vlastitih istraživanja, književni nas tekstovi privuku, podrede procesu iščitavanja značenja, upute na dijeljenje iskustva čitanja, mijenjaju našu percepciju stvarnosti i usmjeravaju naše djelovanje. Njihova djelatnost, međutim, ne podrazumijeva svjesno djelovanje i ostvaruje se isključivo u odnosu.²⁶ Zapleteni u mrežu raznih suaktera u procesu kruženja kroz prostor i vrijeme, vidljivi su nam dok su aktivne njihove veze, koje svojim djelovanjem učvršćuju ili stvaraju brojni posrednici-pomagači. Njihova premreženost omogućuje prepoznavanje i osigurava preduvjete za vrednovanje, a kontinuitet kruženja osigurava trajnost vidljivosti. Od prvih popisa djela koja su prepoznata kao vrijedna, oblikovanja književnoga kanona, širenja čitateljske publike, institucionalizacije velikih kanona nacionalnih književnosti, krize i demokratizacije kanona te njegove deinstitutionalizacije u suvremenom trenutku, književni je kanon prošao kroz brojne promjene koje bi uslijedile nakon što bi se u proces vrednovanja uključili novi vrednovatelji, odnosno kao rezultat promjena u raspodjeli kanonizacijske moći.

Kao posljedica krize humanističkih znanosti te društvene, političke, ekonomske i kulturne tranzicije koja je redefinirala hrvatsko književno polje i relacije agenata koji u njemu djeluju, utjecaj sveučilišta, kulturnih institucija i profesionalaca slabi i vrednovanje se odvija izvan njih, uključujući ih arbitrarno i povremeno. Umjesto jednog zatvorenog kanona koji oblikuje društvena zajednica koja ima moć kanonizacije, okružuje nas niz kanona koje oblikuju razne društvene skupine koje same sebi daju autoritet. Kao što je na početku rada navedeno da je kategoriju književne vrijednosti nemoguće precizno definirati, ali da se vrednovanje odvija od trenutka prvog zapisanog djela upućenog drugomu, tako možemo reći da će kanona, kao rezultata procesa vrednovanja, biti dok bude čitanja i nezaustavljive potrebe da se s drugim podijele mišljenja i dojmovi. Kao još jedan pokazatelj djelatnosti književnog teksta koja se ostvaruje u odnosu, ta se potreba očituje u snazi dojma koja nužno traži sugovornika.²⁷ Od četiri romana koja je napisao Kristian Novak tri su (uredio ih je Kruno Lokotar) iznimno uspješna. Već gotovo jedno desetljeće osvajaju važne književne nagrade, najviše se posuđuju u Knjižnicama grada Zagreba, prema njima su postavljeni uspješni kazališni komadi,

---

²⁶ Usp. Felski 2016: 747.

²⁷ Usp. Felski 2016: 750.

a u najavi su i film i serije. Upitnici kojima su se istraživali mehanizmi vrednovanja u suvremenom kontekstu pokazali su njihovu potvrđenost od gotovo svih kategorija ispitanika. Iako se u upitnicima spominju i drugi suvremeni naslovi, nijedan nije naveden u tolikom postotku.²⁸ Tako dugo *trajanje* Novakovih romana, koji se gotovo nikada ne zadržavaju na policama knjižnica i za koje interes ne jenjava, djelatnica Odjela nabave Knjižnica grada Zagreba naziva fenomenom, naročito s obzirom na činjenicu da se književno djelo u prosjeku intenzivno posuđuje od 3 do 6 mjeseci, zatim sporadično do 3 godine i, napokon, zaboravlja ako interes čitatelja ne probudi *pomagač* poput ekranizacije, nagrade ili novog djela autora. Dvije nagrade tportal za najbolji roman te ostale književne nagrade, nagrađivane predstave, najave filma i serija, autorova prisutnost u medijima i na događajima, kontinuirana vidljivost i produkcija te društvena angažiranost stvorile su mrežu u kojoj se potvrđivanje romana Kristiana Novaka neprestano odvija.

Pritom nagrada ili predstava, medijska prisutnost i najave ekranizacije održavaju vidljivost svih triju romana, što se može zaključiti iz podjednakog broja navođenja romana *Črna mati zemla* i *Ciganin, ali najljepši*, ali i najnovijeg romana *Slučaj vlastite pogibelji* u upitnicima, kao i iz podataka o posuđivanju romana u Knjižnicama grada Zagreba od 2013. do 2018. prema kojima se na popisima najviše posuđivanih naslova pojavljuju i ostaju u paru. Višegodišnja dominacija u evidenciji posuđenih naslova rezultat je djelovanja više različitih i međusobno povezanih aktera, a posebno je primjetna nakon objave drugog romana, praizvedbe dviju predstava i dodjele druge važne književne nagrade. Da poslije napisani romani ulaze u već postojeću mrežu koja ih prihvaća i pruža im veću vidljivost, potvrđuje i najnoviji Novakov roman *Slučaj vlastite pogibelji*, koji je osvojio najveći broj književnih priznanja, dramaturgiju privukao i prije objave i nalazi se na 13. mjestu najviše posuđivanih naslova u Knjižnicama grada Zagreba u posljednjih godinu dana,²⁹ odnosno 1. je najviše posuđivan naslov kada se s popisa izuzmu lektirni naslovi.³⁰ Posuđivanje ili kupnja naslova ne jamče da će oni biti pročitani, kao što ni nagrade ne podrazumijevaju da je nagrađeno djelo nesumnjivo najvrednije. Nagrade su uglavnom rezultat dogovora i kompromisa povjerenstava u kojima je odgovornost podijeljena. Tijekom istraživanja određeni su ispitanici izrazili iznenađenje, ali i neslaganje s tolikom potvrđenošću romana Kristiana

²⁸ U upitniku namijenjenom čitateljima od 73 ispitanika njih 29 (39,72%) među najbolje suvremene naslove svrstalo je romane Kristiana Novaka. Sljedećih pet naslova koje čitatelji navode jesu romani *Brod za Issu* (9), *Mladenka kostonoga* (7), *Osmi povjerenik* (6), *Drenje* (5) i *Lisica* (5).

²⁹ Popis najviše posuđivanih naslova u posljednjih 365 dana preuzet 6. lipnja 2025. s mrežne stranice Knjižnica grada Zagreba: <https://katalog.kgz.hr/pages/Results/rezultati.aspx?top=365>.

³⁰ Od 1. do 12. mjesta nalaze se redom sljedeći lektirni naslovi: *Priče iz davnine*, *Družba Pere Kvržice*, *Trojica u Trnju*, *Koko u Parizu*, *Charlie i tvornica čokolade*, *Emil i detektivi*, *Dnevnik Pauline P.*, *Zaljubljen do ušiju*, *Duh u močvari*, *Miševi i mačke naglavačke*, *Lovac u žitu*, *Čudnovate zgrade šegrtu Hlapića*.

Novaka te navodili druge naslove koji su po njihovu mišljenju više zaslužili vidljivost i nagrade.

Kako se god pozicionirali u procjeni vrijednosti njegovih romana, što nije bio cilj ovoga rada, ne možemo ne potvrditi da je uspjeh romana Kristiana Novaka neosporan i nenadmašen u suvremenoj hrvatskoj književnosti. Teorijom mreže aktera pokušalo se pokazati da nije rezultat sretnog slučaja, već dinamičnog odnosa³¹ brojnih međusobno povezanih dionika, uključujući same romane, koji karakteristiku *druželjubivosti* dijele sa svojim autorom. Kako navodi Felski (2016: 754): “Određene ideje, uvjerenja, tekstovi uspješniji su od drugih ne samo zbog puke sile; uspjeh zahtijeva savezništva, diplomaciju, uvjeravanje, kompromis, pregovore, zavodjenje, nagovaranje... Mreže su nestabilne i zahtijevaju kontinuiranu podršku brojnih aktera kako bi se održale. Nisu svi akteri jednaki, ali svi igraju svoju ulogu i čine razliku.” Ne može se reći da je Kristian Novak pronašao formulu za savršen roman, ali kao jedan od aktera u mreži odnosa suvremenog hrvatskog književnog polja izuzetno uspješno *igra svoju ulogu*. Teorija mreže aktera pružila je pogled na književna djela kao aktivne sudionike mreže aktera koji se “energično zalijeću kroz prostor i vrijeme i povezuju s ostalim suakterima” (Felski 2019: 323). S obzirom na dokazanu prisutnost romana Kristiana Novaka u nizu odnosa s brojnim akterima i sudionicima istraživanja, u kojima djeluju kao neljudski akteri i tako osiguravaju opstanak, može se zaključiti da je potvrđena i njihova aktivna uloga u procesu vrednovanja.

LITERATURA

- Bloom, Harold. 1994. *The western canon: the books and school of the ages*. New York: Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company.
- Bourdieu, Pierre. 1983. *The field of cultural production, or: The Economic world reversed*. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0304422X83900128>. Pristupljeno 10. veljače 2025.
- Brešić, Vinko. 2015. *Hrvatska književnost 19. stoljeća*. Zagreb: Alfa.
- Compagnon, Antoine. 2007. *Demon teorije*. Prev. Morana Čale. Zagreb: AGM.
- Dimock, Wai Chee. 1997. A Theory of Resonance. *PMLA* 112, 5: 1060–1071.
- Duda, Dean. 2009. Tranzicija i “problem alata”: bilješke uz lokalno stanje književnog polja. *Quorum: časopis za književnost* 25, 5–6: 409–426.
- Duda, Dean. 2017. Prema genezi i strukturi postjugoslavenskog književnog polja (bilješke uz Bourdieua. U: *Tranzicija i kulturno pamćenje: zbornik radova s istoimenog međunarodnog znanstvenog simpozija održanog 26. i 27. studenog 2015. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu*: 45–56. Ur. Virna Karlić, Sanja Šakić i Dušan Marin-ković. Zagreb: Srednja Europa.

---

³¹ Usp. Felski 2016: 762.

- Easthope, Antony. 2005. *Literary Into Cultural Studies*. Taylor & Francis e-Library.
- Felski, Rita. 2016a. *Namjene književnosti*. Prev. Vladimir Cvetković Sever. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Felski, Rita. 2016b. Comparison and Translation: A Perspective from Actor-Network Theory. *Comparative Literature Studies* 53, 4: 747–765.
- Felski, Rita. 2019. *Granice kritike*. Prev. Anera Ryznar. Zagreb: Meandarmedia.
- Gorak, Jan. 1991. *Making of the Modern Canon: Genesis and Crisis of a Literary Idea*. <https://dokumen.pub/making-of-the-modern-canon-genesis-and-crisis-of-a-literary-idea-9781472554390-9781472513274.html>. Pristupljeno 15. veljače 2025.
- Harris, Wendell V. 1991. Canonicity. *PMLA* 106, 1: 110–121.
- Herrnstein Smith, Barbara. 1988. *Contingencies of Value. Alternative Perspectives for Critical Theory*. Cambridge, Massachusetts – London: Harvard University Press.
- Jusdanis, Gregory. 2005. Two Cheers for Aesthetic Autonomy. *Cultural Critique* 61: 22–54.
- Kolanović, Maša. 2010. *Udarnik! Buntovnik? Potrošač... Popularna kultura i hrvatski roman od socijalizma do tranzicije*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Moretti, Franco. 2000. The Slaughterhouse of Literature. *Modern Language Quarterly* 61, 1: 207–227.
- Patey, Douglas Lane. 1988. The Eighteenth Century Invents the Canon. *Modern Language Studies* 18, 1: 17–37.
- Perloff, Marjorie. 2000. In Defence of Poetry. *Boston Review*. <https://www.bostonreview.net/articles/marjorie-perloff-defense-poetry/>. Pristupljeno 2. travnja 2025.
- Protrka, Marina. 2008. *Stvaranje književne nacije. Oblikovanje kanona u hrvatskoj književnoj periodici 19. stoljeća*. Zagreb: FF Press.
- Protrka Štimec, Marina. 2010. Kanon i drugi. Distinktivnost i restriktivnost književnog kanona u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća. U: *Desničini susreti 2005-2008. Zbornik radova*: 58–66. Ur. Drago Rokсандić i Ivana Cvijović Javorina. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Protrka Štimec, Marina. 2015a. Književni kanon: norma i kontingencija. U: *Jezične, književne i kulturne politike. Zbornik radova 43. seminara Zagrebačke slavističke škole*: 94–108. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Protrka Štimec, Marina. 2015b. Kanon, zajednica i kriza humanističkih znanosti. U: *Transmisije kroatistike. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Poznanju 9. i 10. prosinca 2013*: 141–155. Ur. Krystyna Pieniżek-Marković i Tvrtko Vuković. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Readings, Bill. 2006. *Sveučilište u ruševinama*. Prev. Nevena Erak. Zagreb: Meandarmedia.
- Ross, Trevor. 1996. The Emergence of ‘Literature’: Making and Reading the English Canon in the Eighteenth Century. *ELH* 63, 2: 397–422.
- Ryznar, Anera. 2024. Književnost se ne stvara u vakuumu nego u prožimanju. Razgovor s Jagnom Pogačnik. *Kritika h,d,p*. <https://kritika-hdp.hr/anera-ryznar-knjizevnost-se-ne-stvara-u-vakuumu-nego-u-prozimanju/> Pristupljeno 23. siječnja 2025.
- Škopljanac, Lovro. 2014. *Književnost kao prisjećanje. Što pamte čitatelji*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Williams, Raymond. 2006. Analiza kulture. U: *Politika teorije – zbornik rasprava iz kulturalnih studija*: 35–59. Ur. Dean Duda. Zagreb. Disput.

SUMMARY

EVALUATION IN THE CO-ACTOR NETWORK – KRISTIAN NOVAK'S NOVELS IN CONTEMPORARY CONTEXT

The paper analyses the mechanisms of literary evaluation as a process that begins at the moment of writing and is completed in reception, as well as the agency of literary texts, realised only in relation with recipients. A brief overview of the formation of the literary canon is followed by the outline of the research into the evaluation of Kristian Novak's novels, conducted by questionnaires among contemporary readers and supplemented by the data provided by the Zagreb City Libraries on the most borrowed literary titles from 2013 to 2018. The research draws on Bruno Latour's actor-network theory (ANT), as interpreted by Rita Felski, which views literary texts as nonhuman actors that move through space and time and establish numerous relationships, thereby ensuring their visibility and longevity. The results of the research reveal consciously assumed obligations and responsibilities associated with the role of professional readers, as well as the power of impression as the strongest motive and criterion for evaluation among non-professional readers. Both categories of readers confirm the value of Novak's novels, and the analysis of borrowed titles from the Zagreb City Libraries over a five-year period complements the picture of their popularity and provides insight into the evaluation process as the result of the mutual interaction of a network of co-actors. Analysis of connections and actions of co-actors confirms the hypothesis that literary texts are active participants in the process of evaluation.

Keywords: literary evaluation, literary canon, actor-network theory (ANT), agency of literary texts, professional and non-professional readers, Kristian Novak's novels